

# Russiske bevægelsesverber i tysk-russisk oversættelse

## En korpusbaseret undersøgelse

Vejleder: Jens Nørgård Sørensen

### Indholdsfortegnelse

Deutsche Zusammenfassung.....	2
1. Indledning / Problemformulering.....	2
2. Kildemateriale og anvendt litteratur.....	5
2.1 Sekundærlitteratur.....	5
2.2. Korpora.....	5
2.2.1. Russisk Nationalkorpus.....	6
2.2.2. ParaSol.....	6
2.2.3. InterCorp.....	7
2.2.4. RuN Corpus.....	8
3. Begrebsdefinitioner.....	8
3.1. Form / betydning (indhold/udtryk), ækvivalens.....	8
3.2. Bevægelse(sverbum).....	8
Tabel 1: Bevægelsesverbernes inventar .....	10
3.2.1. Tilstand – aktivitet.....	10
3.2.2. Determineret-indetermineret.....	11
4. Bevægelsesverbernes semantiske træk.....	12
4.1. Figurativ betydning.....	13
4.2. Determinerede BV.....	14
4.3. Indeterminerede BV.....	16
4.3.1. Gentagen eller usuel handling.....	16
4.3.2 Engangsbevægelse frem og tilbage.....	16
4.3.3 Bevægelse af ubestemt varighed eller uden angivelse af retning.....	17
4.3.4. Formåen og evne.....	17
4.3.5. Beskrivelse af subjektets karakteristik.....	17
5. Analyse: Problemer i oversættelsesprocessen.....	17
5.1. Gentagne eller usuelle handlinger.....	18
5.2. Engangsbevægelser frem og tilbage.....	19
5.3. Bevægelser af ubestemt varighed eller uden angivelse af retning.....	19
5.4. Formåen og evne.....	20
5.5. Beskrivelser af subjektets karakteristik.....	21
6. Perspektiver: Muligheder for kvantitative undersøgelser.....	22
6.1. Regelmæssigheder i oversættelse fra et til et andet sprog.....	22
6.2. Formale forskelle mellem et sprogs originaler og oversættelser.....	23
6.3. Ækvivalens overfor kongruens.....	25
7. Konklusion / Sammenfatning.....	25
Bilag tabel 2: Bevægelsesverbernes forekomster (lemmata) i de brugte korpora.....	29
Litteraturhenvisninger og kilder.....	30
Forkortelser.....	31

## Deutsche Zusammenfassung

Diese Arbeit möchte, exemplarisch anhand der russischen Verben der Fortbewegung (BV) und ihrer Übersetzung von und ins Deutsche, die übersetzungswissenschaftliche Frage nach der Äquivalenz aufwerfen, sowohl um bestehende und denkbare Möglichkeiten der Verwendung von Parallelkorpora zur diesbezüglichen Erkenntnisgewinnung aufzuzeigen, als auch umgekehrt diese auf ihre Nutzbarkeit im Rahmen der Korpuslinguistik hin zu überprüfen. Mithilfe von aus Parallelkorpora gewonnenen Beispielen aus Literaturübersetzungen, wird für den nachzuvollziehenden Übersetzungsprozess zunächst festgestellt, dass einerseits die im Deutschen nicht vorhandene paarweise funktionell-semantiche Unterscheidung zwischen determinierten und indeterminierten BV, andererseits die im Russischen verbreitete Tendenz zur Hervorhebung von Aktivitäten im Gegensatz zur von im Deutschen üblichen sprachlichen Bevorzugung von Zuständen, zuerst eine Bestimmung der zu übersetzenden Bedeutung nötig macht. Die anschließende qualitative Untersuchung verschiedener Übersetzungen von BV legt empirisch dar, wie die der Determiniertheit bzw. Indeterminiertheit innewohnenden, abstrakte Bedeutungen die im Übersetzungsprozess obligatorische Wahl entweder des einen oder des anderen BV beeinflussen, beziehungsweise inwieweit diese Bedeutungen bei der Übersetzung ins Deutsche zum tragen kommen. Um die Einschränkungen und Möglichkeiten, die die Parallelkorpuslinguistik bietet, zu beleuchten, wird abschließend mithilfe einiger Gedankenexperimente der Frage nachgegangen, auf welche Weise die Kategorie der BV mit Parallelkorpora auch quantitativ untersucht werden könnte.

### 1. Indledning / Problemformulering

Komparativt set findes der mange ligheder mellem tysk og russisk i måden hvorpå ”bevægelse i rum” benævnes. Både tysk og russisk benytter sig fortrinsvist af verber, som råder over et lignende sæt af kategorier. Mange af verbalkategorierne som fx tempus, diatese, numerus eller person findes parallelt i begge sprog. Fra en kontrastiv vinkel er der dog flere iøjnefaldende forskelle. Såvel den obligatoriske kategori aspekt som den i russisk særlig markerede gruppe af altid parvis (**korrelation**) optrædende bevægelsesverber savnes på tysk.

En oversætter fra russisk står således foran problemet, hvordan indholdet af den funktionel-semanticke kategori (eller felt: Bondarko 1971; Bondarko 1991), der beskriver bevægelse i rum og konstitueres af bevægelsesverberne (BV), oversættes ved hjælp af de kategorier, der står oversætteren til rådighed i målsproget. Samme gælder med omvendt fortegn oversætteren til russisk som, ved brug af BV i målsproget, står over for det obligatoriske valg om, hvilken af de to BV der

skal vælges. I det følgende vil jeg med hjælp af eksempler fra forskellige litterære oversættelser analysere, på hvilke måder oversætterne løser problemet.

Efter præsentationen af den anvendte litteratur og de brugte korpora vil jeg forsøge at definere et begrebsapparat som skal danne grundlag for min efterfølgende redegørelse for de forskellige forskeres beskrivelser af bevægelsesverbernes brug, og den efterfølgende analyse af oversættelserne.

I det følgende vil jeg på empirisk grundlag sammenligne, hvordan russiske BV oversættes til tysk og hvor tyske verber oversættes til et russisk ækvivalent BV. Efter at fremstille de problemer en oversætter møder i oversættelsesprocessen, vil jeg redegøre for nogle af de muligheder vi har for at undersøge oversættelser af BV på en kvantitativ måde vha. parallelkorpora.

Fokusset på denne kontrastiv og oversættelsesvidenskabelig undersøgelse ligger således på ækvivalens med drejningspunktet i russiske simplekse BV og på de muligheder vi har for at lave tilsvarende undersøgelse indenfor korpuslingvistikken.

De forskellige betydninger, som determinerede og indeterminerede BV kan have, danner grundlag for analysen. Hver betydning afhandles i et kapitel, hvor både tysk-russisk og russisk-tysk eksempler skal hjælpe ved at finde frem til mere generelle udsagn om, hvordan betydningen kan oversættes.

I denne opgave vil jeg således foretage en empirisk og kvalitativ undersøgelse af oversættelse til og fra tysk af russiske simplekse BV. Jeg vil undersøge ud om der findes regler eller regelmæssigheder i deres oversættelse. Hvis ja, om disse tyder på mulige strategier i oversættelsesprocessen, og hvis nej, om man kunne tænke sig strategier som grundlag for en oversættelse af BV. Jeg vil redegøre for de problemer som en oversætter ved oversættelse af BV fra russisk står over for og de problemer, som mødes ved beskrivelse af bevægelse i en tysk kildetekst, som både kan være eksplicit eller implicit, som oversættes til et russisk BV.

Som nævnt vil jeg først og fremmest beskæftige mig med simplekse BV dvs. med deres upræfigerede former. Jeg vil holde både aktionsarter pga. deres betydningsrelativerende funktion og perfektiviserede BV, som ikke længere råder over distinktionen determineret-indetermineret, ude af undersøgelsen.

Jeg har valgt at beskæftige mig med netop dette felt/emne/, da jeg i fremtiden håber på at få muligheden for beskæftige mig med oversættelse fra russisk til mit modersmål tysk. Først og fremmest vil denne kontrastive undersøgelse give et bidrag til oversættelsesstudierne som har fokus på sprogenes *parole*, selvom den forhåbentlig også vil være til nytte for kontrastiv lingvistik, som til

gengæld har sammenligning af sprogs *langue* til genstand (Günther 1990; Eckert og Günther 1992, 149).

Forskellen mellem kontrastiv lingvistik og oversættelsesstudier ligger i dichotomiet mellem *langue* og *parole*, som det blev formuleret af semiotikeren de Saussure (Saussure 1916): mens hovedvægten i kontrastiv lingvistik ligger på, at finde korrespondancer mellem sprog og at afdække deres forskelle og ligheder på overordnet, sprogsystemernes plan, dvs. på deres *langue*, ligger oversættelsesstudiernes interesse først og fremmest på hvordan givne betydninger oversættes i specifikke situationer, for at opnå den højst mulige grad af ækvivalens (Jakobson 1959), dvs. på deres *parole* som konkrete manifestationer af sproget (Munday 2008, 46f).

Det skyldes at paralleltekster gengiver løsninger til *konkrete* oversættelsesproblemer, dvs. at sproget sammenlignes på *parole*-planet. Det er dog svært at give mere almene udsagn om to sprogsystemers forskelle eller ligheder, fordi en oversættelse ikke kun er begrænset af sit eget sprogs muligheder, men også af nødvendighederne fra kildeteksten. Et ofte stillet spørgsmål er det, om oversættelse er forskellig fra anden litteratur: fx kan det være tilfældet at en sproglig enhed oversættes på en måde, som er usædvanlig og dermed ikke repræsentativ for målsproget ("translationese", se McEnery, Xiao, og Tono 2008, 49). Udover det er kvaliteten af oversættelser svingende, hvorfor det er problematisk at lave, gennem sammenligning af originaler med deres oversættelser, mere generelle, kontrastive, udsagn om forskelle eller ligheder i to sprog.

Derudover er korpussets repræsentativitet afgørende: om dets størrelse og udvalg af materialet er tilstrækkelig til, at give et overordnende billede af sprogenes typologiske træk.

Derimod er der gode muligheder for at finde frem til en beskrivelse af de problemer, som opstår ved oversættelse, at analysere oversættelse som process, at belyse gennemgående træk i dem, og at rekonstruere strategier, som oversætterne bruger. En anden fordel ved paralleltekster er at vi kan i stor stil kvantitativ sammenligne to sprogs manifestationer af samme betydning så vi kan gøre mere almene udsagn om to sprogs *ækvivalens*.

En hypotese er at litterære oversættelser adskiller sig fra tekster, som er originaler i målsproget. Dette er dog ikke noget jeg forsøge at bevise i denne opgave, men jeg vil komme med bud på muligheder for at gennemføre vedrørende kvantitative undersøgelser på grundlag af parallelkorpora, som kunne bekræfte eller afkræfte påstanden. Yderligere giver det muligheden for at vise parallelkorpussystemernes nuværende eller immanente begrænsninger.

## **2. Kildemateriale og anvendt litteratur**

Primærlitteraturen (eller snarere: -materialet) er i denne opgave udelukkende online parallelkorpora, der indeholder både tyske og russiske skønlitterære tekster i originalen eller i oversættelse fra tysk, russisk eller andre sprog. Som sekundærlitteratur prøver jeg i opgaven at inddrage et bredspektret udvalg af forskelligt lingvistisk materiale, som fx grammatiker, håndbøger, monografier, tidsskrifter, specialer og internetkilder på forskellige sprog, mens hoveddelen er på tysk og engelsk samt enkelte værker på russisk og fransk.

### **2.1        Sekundærlitteratur**

Ved beskrivelse af bevægelsesverberne arbejder jeg, blandt andre, mest på grundlag af de tyske standardværkerne ”Die russische Sprache der Gegenwart” (Isačenko 1975), ”Handbuch der russischen Gegenwartssprache” (Mulisch 1993), og til de vejvisende engelsksprogede essays ”Verbs of Motion” (Foote 1967) og den fra monografien ”A Grammar of Aspect” (Forsyth 1970) Alle disse refererer til Karcevskis doktorafhandling omkring de russiske verber (Karcevski 1927), der var den første vestlige udtømmende fremstilling af BV, og som indførte begrebsparret determineret-indetermineret. Ellers vil jeg nævne den nyeste Akademigrammatik (Švedova 1980) som jeg konsulterede i tvivlsspørgsmål.

Vedrørende bevægelsesverbernes semantik refererer jeg mest til Per Durst-Andersens artikel ”De russiske bevægelsesverbers leksikalske og grammatiske struktur” (Durst-Andersen 1997), mens konceptet omkring funktionel-semantiske felter, som er grundlæggende i denne opgave stammer fra Bondarkos afhandlinger ”Grammatičeskaja kategorija i kontekst” og ”Functional Grammar, a Field Approach” (Bondarko 1971; hhv. Bondarko 1991).

Omkring problemer, der medfører oversættelse og handler ækvivalens tager jeg udgangspunkt i Jakobsons essay ”On Linguistic Aspects of Translation” (Jakobson 1959), hvor han prioriterer betydning frem for formen i oversættelse, og som fremsætter aksiomet om generel oversættelighed af alle sproglige tegn.

### **2.2        Korpora**

Jeg har valgt at bruge parallelkorpora, som er gratis tilgængelige. På nær det Russiske Nationalkorpus kræver alle disse korpussystemer tilmeldning, åbenbart fordi de stadigvæk er under udvikling og først og fremmest er forskningsbaseret.

Jeg vil undersøge, hvor hvidt korpuslingvistikken kan bruges i oversættelsesvidenskabelige

undersøgelser af BV, og fremstille mulighederne og begrænsningerne af parallelkorpora ved at give bud på, hvordan de kunne bruges i praksis. Tabel 2 giver en indtryk på størrelsen af de brugte korpus-systemer og deres underkorpora efter sprog.

### 2.2.1    Russisk Nationalkorpus

Som primær kilde anvendes parallelkorpora af forskellige nutidige litterære værker. For det første det Russiske Nationalkorpus (NKR), som siden oktober 2010 giver fri adgang til forskellige tysk-russiske parallelkorpora<sup>1</sup> med samlet 198.497 sætninger og 3.313.857 tokens (april 2012, se også tabel 2). Et problem ved dette korpus er dog, at den eneste oversættelsesretning er fra tysk til russisk, hvorfor det kun giver resultater som kan bruges til undersøgelsen af valget mellem determinerede og indeterminerede verber ved oversættelsen, dog ingen muligheder for at kigge på hvordan forskellen i BV udtrykkes i tyske oversættelser.

Det andet problem er det, at det ikke er mulig at søge samtidig på begge sprog for at kunne finde forekomsterne af en given oversættelse, fx når man i forvejen er interesseret i at få vist alle forekomster af russiske BV som blev oversat med en bestemt tysk form.

Til gengæld er *NKR*s annotering mere præcis i forhold til de andre korpora og tager hensyn til 16 ordklasser 12 grammatiske kategorier med 42 træk.

Derudover råder *NKR* over en brugervenlig grænseflade, som giver bedre muligheder for en hurtig og mere specifik søgning. Søgeresultaterne returneres i *GET*-formatet, hvorfor det er muligt at dokumentere søgeforespørgslerne vha. et link.

### 2.2.2    ParaSol

For det andet bruges det flersprogede korpus-system *ParaSol*<sup>2</sup>, som indeholder en række såvel tysk-russiske som russisk-tyske paralleltekster. Der findes ingen oplysninger om omfanget af de forskellige sprogpar. For alligevel at få et cirka indtryk af størrelsen, kan vi referere til at det tyske korpus råder med 21 tekster over 2.006.781 løbende ord, og den russiske med 32 tekster over 3.637.357 løbende ord, mens der findes 18 tysk-russiske paralleltekster. Der er 4 tyske og 6 russiske originaltekster, mens de resterende 6 er oversættelser på begge sprog (se tabel 2).

Samtlige løbende ord er annoteret med 7 grammatiske kategorier som, afhængig af ordklassen, indeholder nærmere grammatiske informationer om de enkelte ord. Modsat til søgningen i det

---

1 *Nacional'nyj korpus russkogo jazyka*: <http://ruscorpora.ru/search-para-de.html>

2 *A Parallel Corpus of Slavic and Other Languages* (tidl. *Regensburg Parallel Corpus*): <http://www-korpus.uni-r.de/ParaSol>; adgang efter skriftlig tilmeldning

Russiske Nationalkorpus har Parasol dog en meget rudimentært brugergrænseflade, som kun tillader valget af de forskellige sprog og værker. Ellers er brugeren nødt til at indtaste sine søgninger på *CQP Query Language* (se manualen i Evert 2012), hvilket vanskeliggør mere komplekse søgninger efter grammatiske træk. Dette besværliggøres yderligere, idet korpussystemet er utilstrækkelig dokumenteret, og fordi mange af de søgekommandoer, der er nævnt i tredjeparts manualen, ikke virker.

Fx ville en basal søgning efter grundformen af *ходить* og ordformen *ИДТИ*<sub>ПРЕТ.МАСК</sub> se sådan ud:

```
> [lemma"ходить"] [word"шел"]
```

Kildedokumentation fra parallelkorpora vil idf. ske ved henvisning til det vedrørende korpus og tekst.

### 2.2.3 InterCorp

*InterCorp* er en delprojekt under det Tjekkiske Nationalkorpus<sup>3</sup> og råder over oversættelser med udgangspunkt i tjekkisk med 22 andre sprog, bl.a. tysk og russisk. Korpussystemet benytter sig af brugergrænsefladen *Parq*, som giver gode muligheder for at vælge en underkorpus og for at gøre basale søgninger samt for at indtaste mere komplicerede søgninger vha. *CQP*. Ligesom *ParaSol* og i modsætning til *NKR* er der mulighed for at gøre en søgning på flere sprog samtidig, som er til fordel når der søges forekomster af en bestemt oversættelse. En ulempe ved dette system er, at henvisninger til søgeresultaternes kildetekster mangler, dvs. at vi ikke får at vide, hvilken specifik tekst en resultat stammer fra. En anden udlempe er, at resultaterne, lige som i *ParaSol*, returneres i *POST*-format og derved ikke kan henvises med en link. Til gengæld er det dog muligt at som bruger gemme sine søgninger på systemet.

På dette korpus er 4 tekster som findes både på russisk og tysk, men som har tjekkisk som kildeprog dvs. at både de russiske og tyske tekster er oversættelser. Men på den ene side gør den problematiske kildesituation pga. parallelkorpussernes nuværende begrænsede størrelse (se tabel 2) det nødvendigt at inddrage andre paralleltekster end kun originalerne med deres oversættelser. Og på den anden side giver det alligevel mening at kontrastere to oversættelser fordi vi stadigvæk kan de to sprogs forskelle, selvom vi i dette tilfælde ikke længere kan abstrahere fra en oversætters strategier. Derudover findes også på tjekkisk skelnen mellem determinerede og indeterminerede bevægelsesverber, som kommer til udtryk på følgende måde i oversættelserne:

---

3 Český národní korpus na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze (ÚČNK): <http://www.korpus.cz/intercorp>  
Adgang efter online tilmeldning

*Indetermineret:*

- (1) A proč nenosite s sebou aparát?
- (2) А почему не носите с собой аппарата?
- (3) Und warum tragen Sie keinen Apparat mit?<sup>4</sup>

*Determineret:*

- (4) Kam se neseš?
- (5) Куда бог несет?
- (6) Wohin des Wegs?<sup>5</sup>

## 2.2.4 RuN Corpus

*RuN-Euro Corpus*<sup>6</sup> ved Universitetet i Oslo er oprindeligt et norsk-engelsk parallelkorpus, som gradvis forsynes med andre sprogs paralleltekster, bl.a. 5 tysk-russiske, hvoraf 2 er russiske originaler og 3 er oversættelser på begge sprog (se tabel 2). En sofistikeret brugergrænseflade giver mulighed for at samtidig på begge sprog søge på 10 ordklasser, 10 kategorier og en række andre træk. Lige som i *ParaSol* kan søgeresultaterne ikke henvises til vha. URL.

## 3. Begrebsdefinitioner

### 3.1 Form / betydning (indhold/udtryk), ækvivalens

Sproglige kategorier af to forskellige sprog er næsten aldrig semantisk kongruente, og samme indhold udtrykkes ofte ved hjælp af forskellige former eller kategorier. På denne måde kan forklares, at det faktisk ikke er former, som oversættes fra det ene sprog til det andet; men snarere sagt bærer kildetekstens grammatiske (leksikalske, osv.) former *betydninger*, som udtrykkes i målteksten på grundlag af måltekstens sproglige inventar (Jakobson 1959).

Derudover møder oversætteren ofte det problem, at en given betydning ofte kan udtrykkes ved hjælp af forskellige former i målsproget, hvorfor oversætteren skal tage hensyn til sekundære faktorer, som fx overordnede narrative træk og stilistik.

### 3.2 Bevægelse(sverbum)

Hvad det russiske sprogs grammatiske underkategori ”bevægelsesverber” angår, så er der forskellige synspunkter om, hvilke verber der hører med i denne klasse, hvilken betydning de determinerede verbers markerethed indebærer, og hvilke begreber der skulle bruges for de enkelte

4 InterCorp

5 InterCorp

6 *The RuN-Euro Corpus*: <http://www.nevmenandr.net/run> Adgang efter online tilmeldning



fænomener. Efter at redegøre for, hvad et BV i hhv. germanistisk og slavistisk sammenhæng er, vil jeg i dette kapitel kort redegøre for disse problemer, hvorefter jeg vender mig til mere dybtgående definition af bevægelsesverbernes semantik. Jeg prøver at holde mig til den mindste fællesnævner i de mest udbredte opfattelser af, hvad underkategorien af BV indeholder, dvs. at grundlag for denne undersøgelse er det hvor der er enighed blandt forskere, mens jeg alligevel kort vil nævne nogle af de forskelle i opfattelserne.

Selvom der ingen grammatikalisering findes af det tyske sprogs bevægelsesverber, beskæftiger forskningen sig under dette begreb til et vist grad med de verber, der betegner ”bevægelse i rum”. Hovedvægten ligger her på deres analyse i semantik og valens (Orthen og Gerling 1979, 99ff; Eichinger 1989).

Det er dog nødvendig at skelne denne forståelse, af hvad et BV er, skarpt fra det, hvad vi i denne opgave forstår under begrebet bevægelsesverbum i en russisk sammenhæng.

Generelt er der enighed om at, de russiske BV udgør en grammatikaliseret, morfologisk og semantisk særskilt gruppe af verber, i modsætning til det tyske BV, som udelukkende er en teoretisk størrelse indenfor lingvistikken<sup>7</sup>. Efter Forsyth er brugen af BV ”*a special case of aspectual usage, available for describing actions in reality are complicated by existence of couples of imperfective verbs [...] present two alternative views of this activity*” (Forsyth 1970, 319). Gruppen dannes ved en række af imperfektive (tantum) verber der parvis indgår en modsætningsforhold på funktionel-semantisk plan (Mulisch 1993, 84; Isačenko 1975, 423ff; impf. tantum: se Schlegel 2005, 73),

Bevægelsesverberne har samme karakteristiske træk som de andre verber (Isačenko 1975, 419), mens ikke alle russiske verber, der betegner ”bevægelse i rum under stedforandring” („Ortsveränderung“: Tischer 1994, 12, 14) er medlemmer i denne gruppe (Isačenko 1975, 423).

Definitionen af, hvad et BV er, varierer i de forskellige undersøgelser, og antallet af verbalpar der anses som BV svinger i de forskellige grammatikker fra 13 til 19 (Gabka og Mulisch 1975, afsn 229 og 230; Tischer 1994, 12), mens Akademigrammatikken (Švedova 1980) nævner 14.

---

7 Også i den russiske forskning findes undersøgelser med andre definitioner på hvad BV er. Som i den germanistiske sprogforskning udvides begrebet ”bevægelse” lejlighedsvis på andre verber, fx for at undersøge deres valens eller semantik (Ferm 1990; Mulisch 1993, 181f).

Tabel 1: Bevægelsesverbernes inventar efter (Isačenko 1975, 423f)

Determineret	Indetermineret
<b>бежать</b>	<b>бегать</b>
<b>везти</b>	<b>возить</b>
<b>вести</b>	<b>водить</b>
<b>гнать</b>	<b>гонять</b>
<b>(гнаться)</b>	<b>(гоняться)</b>
<b>ехать</b>	<b>ездить</b>
<b>идти</b>	<b>ходить</b>
<b>катить</b>	<b>катать</b>
<b>лезть</b>	<b>лазить</b>
<b>лететь</b>	<b>летать</b>
<b>нести</b>	<b>носить</b>
<b>(нестиь)</b>	<b>(носиться)</b>
<b>плыть</b>	<b>плавать</b>
<b>ползти</b>	<b>ползать</b>
<b>тащить</b>	<b>таскать</b>

I denne opgave vil jeg holde mig til Isačenkos snævre definition af, hvilke verber hører til bevægelsesverberne (Isačenko 1975), for klart at kunne udarbejde bevægelsesverbernes grundbetydninger uden at være nødt til at redegøre for modstridende opfattelser ved enkelte andre verber. Derudover har jeg besluttet ikke at undersøge de reflektive former, idet der er uenighed om hvorvidt disse er selvstændige leksemer.

### 3.2.1 Tilstand – aktivitet

Som sagt, er udgangspunktet de russiske bevægelsesverber. Det betyder dog ikke at den sproglige beskrivelse af *bevægelse* automatisk realiseres som verbalformer i den tyske original eller oversættelse:

- (7) Meine *Reise* nach England hatte hauptsächlich den Zweck, auch in diesem Lande Verbindungen für meine Unternehmungen nachzusuchen.
- (8) Я и в Англию ездил главным образом для того, чтобы завязать там связи, полезные для этого начинания.<sup>8</sup>

Hvor tysk ved beskrivelse af bevægelse har tendensen til at bruge konstruktioner der kun implicit bærer bevægelsesbetydningen, fx gennem et substantiv, eller ved at bruge verber som beskriver de *tilstande*, som kun implicerer at der måtte have været en bevægelse involveret, er det tydelig at russisk foretrækker at fremhæve *aktiviteter*, dvs. selve bevægelsen, med BV, også i forhold til sine andre verber der beskriver bevægelse (Durst-Andersen 1997).

### 3.2.2    **Determineret-indetermineret**

Sematisk adskiller sig medlemmerne af de verbalpar der udgør BV, kun på den måde at den ene er paradigmatiske markeret som tidsbegrænset og ensrettet engangsbevægelse, dvs. at den giver nærmere information om bevægelsen er målrettet eller ej.

*Paradigmatisk markerethed* betyder her en relation mellem flere (i givet tilfælde 2) medlemmer i en grammatisk kategori, hvor den ene medlem ikke er markeret med en bestemt betydning, mens medlemmerne ellers ikke adskiller sig semantisk. Den umarkeret medlem har generelt en mindre specifik og derfor bredere betydning end det markerede (Nørgård-Sørensen, Heltoft, og Schøsler 2011). Det andet verbums karakteristikum er således at denne markering savnes, dvs. at det kan have alle andre betydninger end ”bevægelse i én retning”.

I den russiske grammatiker betegnes forskellen mellem de to BV med begrebsparket *однонаправленность* og *неоднонаправленность* (Švedova 1980, 591; eller „ненаправленность“: Isačenko 1960), altså ”ensrettethed” og ”ikke-ensrettethed”. I den vestlige tradition findes flere betegnelser for dette forhold, hvoraf de mest udbredte er ”bestemt-ubestemt” ”enretningsverber-flerretningsverber” (Christensen 1996), eller ”unidirektional-multi-/polydirektional” (Mahota 1996; Nielsen 2011). Selvom forskerne bruger forskellige betegnelser, er der enighed om at oppositionen ligger i tilstedeværelse og mangel på det nævnte markerede træk. Derfor har jeg valgt at idf. bruge ”determineret-indetermineret” (Karcevski 1927, 108ff; Foote 1967; Gabka og Mulisch 1975; Durst-Andersen 1997), som udelukkende peger på denne forskel uden at tillægge andre betydninger (se også Foote 1967, 6). Det giver muligheden for at nedenfor beskrive bevægelsesverbernes semantik uden at skabe forvirring.

---

8 NKR: Thomas Mann – Die Buddenbrooks

Der er generelt ingen disput i forskningen om tilstedeværelsen af en binær markerethed indenfor BV, men som de forskellige betegnelser antyder, findes der forskellige afvigende opfattelse af, hvad netop denne markerethed indeholder semantisk. For eksempel er der nogle forskere som, udover ”bevægelse i én retning”, også ser betydningen ”bevægelse mod et mål” realiseret ved de determinerede BV (”zielgerichtet”: Růžička 1974).

Det er vigtigt at fremhæve, at begge medlemmer i et par af BV tilhører imperfektiv aspekt, at og modsætningsforholdet determineret-indetermineret mistes ved perfektivering (Isačenko 1975, 419, 437). Bevægelsesverberne bibeholder dog dette forhold ved aktionsarts dannelse, præfigering alene er således ikke ensbetydende med bortfaldet af distinktionen determineret-indetermineret. Dette er grunden til at bevægelsesverbers aktionsartsformer tages i denne opgave med i betragtning, mens deres perfektiverede former ikke behandles.

Nogle forskere refererer til klassen af bevægelsesverber som til ”underaspekter” (sub-aspects / подвиды), og en hvis analogi til aspektkategorien kan ikke afvises, selvom alle BV er imperfektive (Foote 1967, 10): Forskellen mellem determinerede og indeterminerede verber findes udelukkende i deres leksikalske egenbetydninger (Isačenko 1975, 419; Forsyth 1970, 325; Hoepelman 1981, 87), begge relaterer til samme realitet som beskrives på tysk vha. ét verbum, mens de to russiske ækvivalenter fremstiller samme begivenhed på hver sin måde (Isačenko 1975, 419). Modsætningsforholdet bliver grammatisk relevant først når det kommer til aspekts og aktionsarts dannelse (Isačenko 1975, 441). Derfor er både aspekt og aktionsart ikke afgørende for at bestemme, om verbet er determineret eller ej, begge kategorier bliver dog relevante når det kommer til oversættelse af BV fra eller til tysk.

#### **4. Bevægelsesverbernes semantiske træk**

Hver par af BV deler en basal betydning, som begge medlemmer har til fælles (Foote 1967, 5). I det nu følgende vil jeg vha. eksempler redegøre for de *forskelle* mellem determineret og indetermineret BV, som skyldes det ene verbums supplerende betydning gennem særlig markerethed (se ovenfor).

Vi kategoriserer disse betydninger i følgende funktionel-semantiske felter, som jeg i analysen vha. eksempler vil redegøre for på grundlag af følgende typologi (efter Isačenko 1975, 422ff.).

A. Determinerede BV

B. Indeterminerede BV

1. Gentagen eller usuel handling
2. Engangsbevægelse frem og tilbage
3. Bevægelse af ubestemt varighed eller uden angivelse af retning
4. Formåen og evne
5. Beskrivelse af subjektets karakteristik

Vi skal være opmærksom på, at de felter som ligger under både det determinerede og det indeterminerede BV, ikke er skarp adskilte og at betydningerne overlapper hinanden. I nogle sammenhæng kan et verbum have flere af betydningerne. Disse tilfælde vil jeg i analysen diskutere ved at anføre tilsvarende eksempler.

#### 4.1      **Figurativ betydning**

Problemet vanskeliggøres når et BV er komponent i en fraseologisme. Her er det i mange tilfælde nemlig ikke mulig ”bare” at bruge en ækvivalent til verbet, fordi ækvivalensen ligger her på højere, dvs. på fraseologiske enhedernes plan. Forskellige sprogs fraseologismer benytter sig ofte meget forskellige komponenter og formale midler, for at gengive samme indhold. Udover det er det i mange tilfælde ikke muligt, at aflede en fraseologismes betydning fra dens komponenter, fordi en fraseologisme er mere end summen af dens komponenter.

Selvom nogle fraseologiske eller idiomatiske ordforbindelser tillader både determineret og indetermineret verbalform, er der i de fleste tilfælde kun et medlem af verbalparret tilbage, når BV bruges i overført dvs. i ikke-spatial betydning:

”Not all uses of an individual member of one of these pairs are necessarily paralleled by a use of its partner in a similar sense [...] Limited ”non-pair” uses are especially in figurative or idiomatic expressions, where one member of the pair is used because its implications are valid in the particular context, while those of the other are not” (Foote 1967, 5).

Ved oversættelse fra tysk til russisk bortfalder her ofte problematikken om, hvilket af de to BV skal vælges, da leksikografiske hjælpemidler giver entydig oplysning om brugen af den korrekte verbalpars medlem.

Da der alligevel ikke altid findes et *idiomatisk* ækvivalent for en idiom i det andet sprog, plejer oversættelser plejer at være mindre idiomatisk, især i de tilfælde, hvor der ikke findes en tilsvarende

ækvivalent eller kun delvis ækvivalens. I delvis ækvivalens kan det være at en oversætter vælger at bibeholde indholdet frem for idiomatisk form.

Spørgsmålet om determineret eller indetermineret ved BV i overført betydning er således i langt højere grad afhængig af andre faktorer, hvorfor der idf. redegøres udelukkende for BV i konkret betydning.

## 4.2        **Determinerede BV**

Determinerthed betyder at et verbum betegner en ensrettet engangsbevægelse. Det betyder at et determineret BV beskriver subjektets stedforandring langs en imaginær linje. Denne bevægelse behøver ikke nødvendigvis være målrettet, det er fremskridt eller progressivitet, der kan stå i forgrunden (Foote 1967, 7)

(9)        Мы шли по кривому, скучному переулку безмолвно [...].

(10)        Schweigend liefen wir durch die trostlose krumme Gasse [...].<sup>9</sup>

Mens bevægelsens betydning selvfølgelig kan have et eksplicit mål og bevægelsen langs linjen behøver ikke at stå i forgrunden. Alligevel er det her en forudsætning at bevægelsen sker på en linje:

(11)        Er ging durch den dunklen Gang von der Straße in den Hinterhof.

(12)        Он шел по темному проходу с улицы во двор.<sup>10</sup>

Grunden for at vælge det determinerede BV er ikke målrettetheden mod baggården, men den progressive bevægelse langs den linje, som fører derhen.

Grundbetydningen af progressivitet i én retning kan også tydelig ses når der er tale om en konstant strøm i én retning, som vi kender det fra ”дождь идёт”:

(13)        Ветер подхватывал свернутые листочки и тихонько катил по дороге.

(14)        Der Wind fing die taumelnden Blätter und *fegte* sie behutsam über den Weg.<sup>11</sup>

Som vi vil se senere, er det generelt indeterminerede BV, som beskriver vanemæssige bevægelser. Disse kan dog også ofte beskrives vha. det determinerede BV, når taleren enten (1) prøver at eksemplificere en gentagen eller usuel handling med én gentagelse, (2) subjektivt anser en vanemæssig flergangsbevægelse som én bevægelse, eller (3) skifter fra en absolut til en kontekstuel syn på bevægelsen.

Det følgende eksempel viser tydeligt at der er tale om en gentagen, usuel handling, som vi kunne forvente at beskrives med et indetermineret BV. At der alligevel bruges et determineret BV

---

9 ParaSol: Michail Bulgakov – Master i Margarita

10 ParaSol & NKR: Patrick Süßkind – Das Parfum

11 ParaSol: Nikolaj Ostrovskij – Kak zakaljalas' stal'

kunne forklares med den lige nævnte beskrivelse af en process, der foregår i konstant strøm, som understreges i den russiske oversættelse med adverbialbestemmelsen ”без конца”.

(15) Unten wurden Koffer geschleppt und Trinkgelder in Hoteldienerhände gedrückt.

(16) На улице без конца тащили чемоданы, и католики совали чаевые в руки портье.<sup>12</sup>

Denne forklaring er dog ikke tilstrækkelig, da den tyske original ikke implicerer at der var en konstant bevægelse i en retning; han lader det blive at specificere, om bevægelsen sker i en eller flere retninger. Vi kan gå ud fra at oversætteren subjektivt skifter fra en absolut til en kontekstuel syn på bevægelsen, så han opfatter den som nuværende bevægelse forgående foran sit indre øje (Foote 1967, 16ff) et billede, som ligner denne situation:

(17) Waschkörbe voll Kleider und Leinenzeug werden aus dem Hause geschafft...

(18) Корзинами тащат из дому платья и белье...<sup>13</sup>

Tilskueren af en handling ser således her en handling kontekstuel, dvs. som et udsnit af den absolute situation:

(19) Видел, как она тащит тяжелый чемодан в одной руке и Каренина на поводке - в другой [...].

(20) Er sah, wie sie mit der einen Hand den großen Koffer schleppte, mit der anderen Karenin an der Leine hielt [...].<sup>14</sup>

Den tyske oversættelse giver ingen oplysning om handlingen ”at slæbe” sker langs en line eller ej, mens den russiske oversættelses syn på handlingen er begrænset til tidspunktet, hvor tilskueren ser bevægelsen, og således ser den langs en linje.

De determinerede bevægelsesverbers betydning indebærer også centrifugale eller centripetale bevægelser (Forsyth 1970, 320), hvorfor vi er nødt til udvide den hidtil brugte koncept af bevægelses retning ,som en langs en linje, til en forståelse, hvor retning defineres som pegende på et flugtpunkt (jeg bruger begrebet flugtpunkt, for at tydeliggøre forskellen til et mål, som teoretisk kunne opnås ved bevægelse). Et bevægelse som kunne opfattes forgående i flere retninger er i den russiske forståelse én retning.

(21) [...] von der Fichtenwand des Schuppens *fiel* in der Wärme bröseliger Harzduft *ab*.

(22) [...] от сосновой стены сарая шла теплая струя смоляных испарений.<sup>15</sup>

Det er klart at en duft ikke udbreder sig på en ret linje, og det er en russers opfattelse at en ”væk fra” bevægelse er i én retning,

---

12 ParaSol: Heinrich Böll – Ansichten eines Clowns

13 NKR: Thomas Mann – Die Buddenbrooks

14 ParaSol: Milan Kundera – Nesnesitelná lehkost bytí

15 ParaSol & NKR: Patrick Süßkind – Das Parfum

Derudover kan et determineret BV betegne en intention i præsens, at en bevægelse er planlagt og anskues som ”så godt som allerede udført”, dvs. at den betegner en potentiel process (Durst-Andersen 1997, 29; Mulisch 1993, 183; Foote 1967, 7).

### 4.3        **Indeterminerede BV**

Foreløbig har vi defineret de indeterminerede bevægelsesverbernes semantik ved negation af de determinerede bevægelsesverbs klar defineret betydning (Forsyth 1970, 322). Et verbets indetermineretthed betyder at verbet *ikke* er markeret som en ensrettet engangsbevægelse, hvorfor medlemmerne af denne gruppe betegner alle andre betydninger end det determinerede.

I oversættelse til et andet sprog er det alligevel nødvendigt, positivt at definere det sproglige tegns forskellige betydninger, fordi disse muligvis oversættes til målsproget vha. forskellige former.

I det følgende adskilles de forskellige betydninger som et determineret BV kan have fra hinanden. Der er ingen skarpe grænser mellem betydningerne, de overlapper hinanden og et indetermineret BV kan sagtens have flere af betydningerne samtidig.

#### 4.3.1        **Gentagen eller usuel handling**

Når der er tale om handlinger, der udføres regelmæssigt, bruges det indeterminerede BV:

- (23) Ein Reiher flog überm Bambuswald—und Siddhartha nahm den Reiher in seine Seele auf, flog über Wald und Gebirg, war Reiher, fraß Fische, hungerte Reiherhunger, sprach Reihergekrächz, starb Reihertod.
- (24) Вот белая цапля пролетела над бамбуковым лесом; И Сиддхартха тотчас же воспринимал цаплю в свою душу, летал над лесами и горами, сам становился цаплей, пожирая рыб, голодал вместе с цаплей, кричал голосом цапли, умирал смертью цапли.<sup>16</sup>

Man kunne forstå gentagne handlinger som bevægelser i én retning, der bare udføres flere gange, men det er en russers opfattelse, at bevægelsens gentagelse forudsætter altid vejen tilbage, hvorfor handlingen i det hele taget indeholder flere retninger og således ikke kan være determineret.

- (25) Подчас они ездили в соседний городок и проводили там ночь.
- (26) Sie fuhren öfter in die Nachbarstadt und übernachteten in einem Hotel.<sup>17</sup>

#### 4.3.2        **Engangsbevægelse frem og tilbage**

Selvom et verbum betegner en engangsbevægelse, lægges der vægt på at handlingen ikke blot skete i én retning.

---

16 NKR: Hermann Hesse - Siddhartha

17 ParaSol: Milan Kundera – Nesnesitelná lehkost bytí



- (27) Отец ездил в Турцию по поручению правительства и взял нас с собой.  
(28) Mein Vater *war* damals im Regierungsauftrag in der Türkei und nahm uns mit.<sup>18</sup>

Denne betydning forekommer udelukkende i præteritum (Mulisch 1993, 183).

### 4.3.3    **Bevægelse af ubestemt varighed eller uden angivelse af retning**

I denne betydning ligger fokuset i brugen af verbet på selve bevægelsen uden at give information om varighed eller retning, så den kan indeholde betydningen af bevægelse i skiftende retninger, eller langs flere linier (Foote 1967, 9) som fx ”frem og tilbage”, ”rundt” eller ”op og ned”. Denne betydning udtrykkes på tysk i høj grad vha. aktionsarter eller adverbier.

- (29) Casanova ging, flog, flatterte *hin und her*, immer längs der Gitterstäbe, wie eine Fledermaus.  
(30) Казанова ходит, летает, порхает у прутьев решетки, как летучая мышь.<sup>19</sup>  
(31) Зачем вы это таскаете?  
(32) Wozu schleppen Sie das mit sich *herum*?<sup>20</sup>

### 4.3.4    **Formåen og evne**

Et indetermineret BV bruges yderligere for at udtrykke formåen eller evnen, at potentielt gennemføre en bestemt bevægelse.

### 4.3.5    **Beskrivelse af subjektets karakteristik**

Vha. indeterminerede BV beskrives subjektets almindelige egenskaber yderligere, som udtrykkes uden adverbialbestemmelse eller objekt (”пробка плавает”). Generelt udtrykkes denne forhold på tysk ved undladelse af artikel ved subjektet (”Kork schwimmt”). Pga. selve betydningen er det ikke muligt at tilføje angivelse af retning (Isačenko 1975, 423).

## 5.    **Analyse: Problemer i oversættelsesprocessen**

I analysen vil jeg redegøre for regelmæssigheder og problemer som opstår i oversættelsesprocessen, i en russisk mål- eller kildetekst ved oversættelse fra eller til tysk, når BV er involveret.

Jeg vil vise at der er to faktorer afgørende for den korrekte gengivelse af BV i en russisk

---

18 ParaSol: Vladimir Nabokov – Pnin

19 NKR: Arthur Schnitzler – Casanovas Heimfahrt

20 ParaSol: Arkadij i Boris Strugackie – Gadkie lebedi

måltekst. For det første foretrækker russisk at beskrive bevægelse ved at fokusere på *aktiviteter* hvor tysk beskriver *tilstande* (Durst-Andersen 1997; se ovenfor). En oversætter fra tysk må altså først identificere de tilstande som implicit beskriver en bevægelse:

(33)    Erinnerungst du dich noch unserer *Schulgänge* von damals?

(34)    Помнишь, как мы с тобой ХОДИЛИ в школу?<sup>21</sup>

mens en oversætter fra russisk må vælge, om aktiviteten skal beskrives enten implicit som en tilstand (28) eller eksplicit som en aktivitet (26).

For det andet er en oversætter til russisk nødt til at vælge ud fra betydningen, om aktiviteten oversættes vha. det determinerede eller det indeterminerede verbum, mens oversætteren til tysk må gøre sig klar over betydningen, som bevægelsesverbet har (kap. 4), for at kunne efterhånden vælge, om den oversættes som aktivitet eller som tilstand.

I denne kapitel vil vi komme til at se at i mange tilfælde at en ordform samt dens betydning ikke nødvendigvis behøves oversat eller er valgfrit, fordi betydningen allerede er realiseret ved en anden, obligatorisk tegn (i vores tilfælde BV).

Omvendt kan det kræves information fra kildeteksten for det rigtige valg af bestemte kategorier i målteksten, som kilden ikke giver eksplicit, hvorfor oversætteren er nødt til at rekonstruere betydningen fra konteksten eller, hvis den savnes, at tilføje den på en nøjagtig måde ("faithful": Munday 2008, 25; efter Amos 1920).

## 5.1        **Gentagne eller usuelle handlinger**

Det er relativt nemt i en russisk tekst at identificere en gentagen bevægelse, fordi den er i de fleste tilfælde markeret med et adverbium/en adverbial bestemmelse for at adskille den fra de andre betydninger. Som vi kan se i (25) ville en udeladelse af adverbiet "подчас" ændre betydningen til en bevægelse som skete kun én gang, frem og tilbage. For oversætteren er det således entydig, at der skal bruges et indetermineret BV, dvs. at det ikke giver problemer i oversættelsen, så snart betydningen er identificeret. Samme gælder, når der er tale om en vane, her i oversættelse fra tysk.

(35)    Mit Ihrem Herrn Großvater geh ich *manchmal* auf die Jagd, und Ihren Herrn Vater treffe ich gelegentlich zum Skat in der Bonner Herren-Union.

(36)    С вашим дедушкой мы ездим *иногда* на охоту, а вашего батюшку я время от времени встречаю в боннском Благородном собрании, где мы играем в скат.<sup>22</sup>

---

21 NKR: Thomas Mann – Die Buddenbrooks

22 ParaSol: Heinrich Böll – Ansichten eines Clowns

## 5.2      Engangsbevægelser frem og tilbage

En bevægelses oversættelse til tysk mister ofte et russisk indetermineret verbets implikation om, at bevægelsen skete i begge retninger, hvorfor en oversætter skal enten eksplicit tilføje information om dette eller gøre denne forhold synlig ud fra konteksten.

- (37)    Именно, что дело вчера было на сходне, на даче у автора скетчей Хустова, куда этот Хустов и ВОЗИЛ Степу в таксомоторе.
- (38)    Er wußte, daß sich die Sache gestern in Schodnja abgespielt hatte, in der Datsche des Sketchisten Chustow, wohin sie beide im Taxi gefahren waren.<sup>23</sup>

I oversættelsen til russisk er det en mindre problem, fordi tysk ofte udtrykker det eksplicit, når det er relevant at en bevægelse sker i begge retninger, så betydningen mistes ikke. En oversætter til russisk er dog nødt til at vælge, om der skal bibeholdes en eksplicit beskrivelse af handlingen som frem og tilbage, eller om dette kun udtrykkes vha. det indeterminerede BV.

Alligevel kan det fremgår af konteksten, at bevægelsen skete i begge retninger, selvom dette i den tyske tekst ikke anses som relevant.

- (39)    Warst du es [...], die mich heute Nacht zu Meister Hora geführt hat?
- (40)    Это ведь ты ВОДИЛА меня сегодня к Мастеру Хора?<sup>24</sup>

I den tyske original er det ikke relevant om bevægelsen skete i begge retninger eller ej, mens det er i den russiske oversættelse nødvendigt at bestemme, om aktanterne stadigvæk befinder sig et bestemt sted eller et andet.

## 5.3      Bevægelser af ubestemt varighed eller uden angivelse af retning

En oversætter skal være opmærksom på, at ved beskrivelse af denne betydning det i mange tilfælde ikke er nødvendigt at oversætte verbets adverbialbestemmelser til russisk (eller aktionsarter, hvis vi forstår dem som delbare verber, fx ”herumschwimmen”), fordi disse betydninger allerede er realiseret ved brugen af det indeterminerede BV.

- (41)    Man könnte glauben, sie schwämmen da *herum* wie die Rheintöchter Wagners.
- (42) Кажется, будто они там плавают, как дочери Рейна у Вагнера.<sup>25</sup>

(43)

---

23 ParaSol: Michail Bulgakov – Master i Margarita

24 ParaSol: Michael Ende – Momo

25 NKR: Erich Maria Remarque – Der schwarze Obelisk

I den omvendte oversættelsesretning til tysk, er man muligvis nødt til at tilføje tilsvarende adverbier, for at synliggøre dette indeterminerede BV betydning (32).

Det at svømme rundt omkring oversættes med ”плавать” uden adverbium, fordi det indeterminerede verbum allerede bærer den tilsvarende betydning. I denne sammenhæng kunne en kort sammenligning med andre imperfektive verber, som betegner en bevægelse, men ikke hører til bevægelsesverberne også være relevant.

(43) Es war, als würden kleine Steine *hin und her* geworfen und gerollt, und recht widrig pffiff und quiekte es dazwischen.

(44) Словно там перебрасывали и катали камешки, а по временам слышался противный визг и писк.<sup>26</sup>

Hvor på tysk begge bevægelser beskrives med verber som ligeværdigt modificeres vha. et adverbialbestemmelse (”frem og tilbage”), realiseres bestemmelsens betydning i den russiske oversættelse ved verbet ”катать” ret simpelt ved brugen af det indeterminerede BV, mens den oversættes ved ”перебрасывать” på en mere kompleks måde ved aktionsartdannelse vha. præfigering og sekundær imperfektivisering.

#### 5.4      Formåen og evne

I oversættelsesprocessen fra tysk til russisk skal en oversætter være bevidst om, at formåen eller evnen til at udføre en bestemt bevægelse normalt ikke udtrykkes på russisk vha. af leksikalske tilføjelser eller ved at bruge et substantiv, men ved at vælge det indeterminerede verbum. Og selvom når oversætteren vælger at bruge lignende tilføjelser, som ikke ville være forkert, kræves det indeterminerede verbum alligevel.

Betydningen udtrykkes på tysk oftest med at tilføje hjælpeverbet ”können” (det at *kunne* gøre bevægelsen):

(45) Мама давно уяснила для себя, что люди не летают.

(46) Mama hat gelernt, daß Menschen nicht fliegen können.<sup>27</sup>

eller:

(47) Не ходят покойники!

(48) Verstorbene *können* doch nicht gehen!<sup>28</sup>

---

26 NKR: Ernst Theodor Amadeus Hoffmann – Nußknacker und Mausekönig

27 RuN: Jostein Gaarder – Sofies Verden

28 ParaSol: Michail Bulgakov – Master i Margarita

(49)

For en oversætter til tysk fremgår betydningen som beskrivelse af formåen, ud fra brugen af det indeterminerede verbum.

Også på russisk er det muligt, men ikke nødvendigt, at tilføje et hjælpeverbum (her: *уметь*) for endnu at understrege betydningen, som det indeterminerede verbum allerede har:

(49)    Hätte ich das nur früher gewußt, daß ich fliegen *kann*.

(50)    Если бы я только знал раньше, что *умею летать!*<sup>29</sup>

(51)    И я с гордостью объяснил ему, что *умею летать*.

(52)    Und ich war stolz, ihm sagen zu können, dass ich fliege.<sup>30</sup>

Denne tyske oversættelse viser os, hvor utilstrækkelig det er, hvis man undlader i en oversættelse til tysk nærmere beskrivelse af, om det nu handler nuværende tilstand (jeg flyver nu) eller formåen (jeg kan flyve). I oversættelsen fra russisk til tysk skal oversætteren således være bekendt med, at et indetermineret verbum kan have denne betydning, for hvis bevægelsen i målteksten ikke markeres eksplicit som et evne, så kunne læseren forvæksle det med en beskrivelse af en nuværende tilstand.

(53)    Ich *konnte* nicht einmal mehr richtig humpeln, wirklich nur noch kriechen, ich kroch auf den Balkon hinaus, um etwas Heimatluft zu atmen: auch sie half nichts.

(54)    Я уже с трудом ковылял, скорее я просто ползал; я выполз на балкон, чтобы подышать воздухом родного города, но и это мне не помогло.<sup>31</sup>

I denne oversættelse kan vi se, at oversætteren udelader helt brugen af et hjælpeverbum *уметь* for at synliggøre betydningen som en evne, fordi valget af det indeterminerede verbum allerede er tilstrækkelig nok til dette.

## 5.5        **Beskrivelser af subjektets karakteristik**

Disse tilfælde er uproblematisk for oversættere i begge retninger, da denne betydningsrealisation er entydig i begge sprog (se 4.3.5).

---

29 RuN: Antoine de Saint-Exupéry – Le petit prince

30 Ibid.

31 ParaSol: Heinrich Böll – Ansichten eines Clowns

## 6. Perspektiver: Muligheder for kvantitative undersøgelser

De følgende foreslag til kvantitative undersøgelser er tankeeksperimenter med det formål at gøre opmærksom på de muligheder som parallelkorpora giver, og hvor de på nuværende tidspunkt har deres vanskeligheder. Det vil være grundlag for at senere i konklusionen kunne redegøre for de potentialer selve konceptet har, hvor der kunne ske forbedringer, og hvor der er immanente begrænsninger.

I mange tilfælde er det ikke muligt at oversætte alle betydninger vha. leksik og syntaks hvis oversættelsen skal være læselig, og bliver nødt til at gøre betydningen klar i konteksten. Omvendt er det, dog i mindre grad, nødvendigt at deducere information (betydning) fra konteksten for at kunne vælge den rigtige grammatisk form.

Det er klart at det ikke er muligt at søge efter selve betydninger men kun efter former som peger på en betydning. I de følgende forslag ville det kræve en intensiv behandling af de enkelte søgningsresultater, hvor man er nødt til at manuelt udskille alle resultater som ikke er tilknyttet den betydning man søger.

### 6.1 Regelmæssigheder i oversættelse fra et til et andet sprog

Når vi identificerer et sproglig form, som peger på mulige regelmæssigheder eller sandsynligheder i oversættelsen, kan vi på grundlag af parallelkorpora prøve at få statistiske oplysninger som kunne relativere vores subjektive indtryk.

I oversættelsesretningen tysk til russisk kunne vi undersøge i et parallelkorpus af given størrelse, hvor ofte et verbum i denne betydning oversættes ved udeladelse af adverbier i forhold til, i hvor mange tilfælde oversætteren bibeholder adverbierne. Teoretisk kunne det se sådan ud, at vi søger efter BV i den russiske tekst, og parallelt for adverbier i den tyske, mens vi afgrænser søgningen på en sætning.

Ved at lave en søgning efter et BV + adverbium i de russiske tekster har vi muligheden at empirisk tjekke, hvordan de enkelte betydninger (som de er defineret i kapitel 4) oversættes fra tysk, vha. et verbum, enten med eller uden tilsvarende adverbium. På denne måde kunne vi gøre dyberegående overvejelser om, til hvilken grad en oversættelse af denne betydning kræver et adverbium, og hvor vidt dette kunne anses som en regel eller hvor hyppigt det er at betydningen oversættes vha. adverbier.

Ved at prøve dette kommer vi til korpusernes nuværende begrænsninger. Bortset fra, at *NKR* ikke giver muligheden for at samtidig søge på begge sprog, viser det sig at i de 3 andre

parallelkorpora er, modsat til egne oplysninger, ude af stand til at producere tilsvarende resultater, når man på det ene sprog kun søger efter en ordklasse uden ordform. Teknisk set er det alligevel muligt at implementere en løsning for, at muliggøre denne søgning.

Søgningen ville som sagt kræve en intensiv efterbehandling fordi, som sagt, korpuserne ikke er semantisk annoteret, og man er således nødt til at manuelt udskille de resultater, hvor BV har en anden betydning, og hvor i den tyske tekst adverbierne ikke er tilknyttet det tilsvarende verbum.

Hvis vi kunne se på resultatet at en bestemt betydning i generelt eller høj grad oversættes vha. adverbier på et sprog (som der hævdes i 4.3.3), så kunne vi antage en regelmæssighed. De statistiske tal om relationen mellem oversættelser med eller uden brug af adverbier kunne vi bruge til andre lingvistiske overvejelser eller for at forbedre resultaterne i automatiseret oversættelse.

## 6.2      Formale forskelle mellem et sprogs originaler og oversættelser

Ved søgning i parallelkorpora efter engangsbevægelser er iøjnefaldende, at russiske bevægelsesverbers præteritumsformer oversættes til tysk oftest ved brugen af en fortidsform af sein (idf. *sein*<sub>FORTID</sub>) altså med det ”at have været” et eller andet sted (Isačenko 1975, 422). Oversættelsen til tysk mister således ofte nærmere formale information om bevægelsens art:

(55)    Последний раз ночью я в Зону ХОДИЛ три месяца назад (...)

(56)    Es lag bereits drei Monate zurück , daß ich das letztmal nachts in der Zone gewesen war (...)<sup>32</sup>

En oversætter er således nødt til at sørge for at dette fremgår af konteksten, mens en russisk oversætter er nødt til at tilføje ny information om bevægelsens art ud fra konteksten:

(57)    Ich würde versucht sein, Leo zu erzählen, ich wäre beim Papst gewesen und hätte eine Audienz gehabt.

(58)    Наверное, я почувствую искушение рассказать Лео, что ездил к папе и получил у него аудиенцию.<sup>33</sup>

Her kan vi se at perfektformen af *sein*<sub>FORTID</sub>, betyder ”at have været et sted, hvor man nu ikke længere er”. Det betyder alligevel ikke det samme som et russisk indetermineret verbum, og dets yderligere betydning ”at være tilbage”, ligeledes må fremgå ud af konteksten.

Omvendt er det selvfølgelig muligt at oversætte samme forhold fra tysk med *быть*<sub>PRET</sub>, som er sproglig korrekt, men alligevel normalt ikke ville være en russisk forfatters måde at udtrykke sig. For at holde sig til russiske sprogvaner er en oversætter fra tysk nødt til, ud af konteksten, at tilføje information om, på hvilken måde bevægelsen til og fra stedet skete.

Her har vi muligheden at undersøge vha. korpusingvistikken, om der findes fx en tendens i russiske oversættelser af tysk litteratur for, at holde sig til kongruente kategorier, eller at opfylde de

32 ParaSol: Arkadij i Boris Strugackie, Piknik na obočine. ru CQP ru> [word="ходил"], de> [lemma="sein"]

33 ParaSol: Heinrich Böll – Ansichten eines Clowns

russiske sprogs karakteristiske strukturelle krav for at beskrive processer frem for tilstande ved beskrivelse af bevægelse. På denne måde ville vi få håndgribelige tal om, hvor tæt oversættelsen er til enten kilde- eller målsproget dvs. hvor den, formal og leksikalsk-grammatisk set, ligger på kontinuummet mellem *domestication* og *foreignisation* (Venuti 1995).

Den tyske original i et given korpus af paralleltekster (1) tjekkes for samtlige forekomster af præteritumsformerne af "sein" og deres oversættelser. Herfra kunne vi trække kvotienten ( $c_1$ ) ud af antallet af hvor mange af forkomsterne blev oversat med  $\text{БЫТЬ}_{\text{PR.ET}}$  ( $a_1$ ), og af hvor mange der blev oversat med et BV ( $b_1$ ). Et russisk monolingvalt korpus (2) af samme genre, størrelse og tidsrum som det multilinguale, kunne give os nærmere oplysninger om, hvor stort samme forhold i russiske originaler ( $c_2$ ) mellem  $\text{БЫТЬ}_{\text{PR.ET}}$  i en spatial-bevægelsesrelateret semantisk sammenhæng ( $a_2$ ), og BV ( $b_2$ ) normalt er, når det ikke handler oversættelse. Ved at sætte tallene fra det mono- og det bilinguale i relation med hinanden, kunne vi så få nærmere oplysninger om, hvor stor forskellen af oversættelserne til anden litteratur fra målsproget er:

$$\frac{a_1}{b_1} = c_1, \frac{a_2}{b_2} = c_2, c_1 - c_2 = d_{1,2}$$

En positiv difference ( $d_{1,2}$ ) ville tyde på, at russiske oversættelser fra tysk har en tendens for at bruge  $\text{БЫТЬ}_{\text{PR.ET}}$  frem for et BV, en negativ difference ville vise at de til en endnu højere grad bruger BV end russiske originaler.

Ved at danne flere tilsvarende parallelle subkorpora kunne man her finde frem til generelle udsagn om der i fx givne genrer, tidsrum (både efter originalens eller oversættelsens alder) eller hos en bestemt oversætter findes gennemgående træk på, hvor tæt oversættelser holder sig til originalen hhv. målsprogets særegenheder vedrørende beskrivelse af bevægelse.

Denne undersøgelsesmodel har dog vanskeligheder som kommer fra korpussernes nutidige begrænsninger. De parallelkorpora der bruges i denne opgave, er ikke semantisk annoteret og også i den monolinguale udgave af *NKR* savnes en annotation, som kunne udskille  $\text{БЫТЬ}_{\text{PR.ET}}$  i spatial-bevægelsesrelateret sammenhæng fra andre anvendelser af  $\text{БЫТЬ}_{\text{PR.ET}}$ , hvorfor man ville være nødt til at udskille dem manuelt fra søgerestultatet. Dette problem findes ikke i parallelkorpuset, når vi vender undersøgelsens retning om, for på samme måde at kigge i tyske oversætter på hyppigheden af *sein*<sub>FORTID</sub> i relation til andre verber ved oversættelse af russiske BV. Vi ville bare nu mangle oplysninger om, forholdet mellem *sein* og andre verber for det "at have været [et sted]" i tyske originaler.



Til gengæld er det muligt at belyse forskellen i oversættelsesretning. Interessant kunne være at sammenligne tallene på hvor ofte et russisk BV oversættes med "sein" i forhold til andre tyske verber, og hvor ofte "sein" oversættes med et russisk BV, frem for "быть". Disse tal kunne derudover være en eksempel på forskellen mellem kongruens og ækvivalens, da kongruente verber, som "sein-быть" eller russisk-tysk BV ikke er ækvivalente, når det kommer til oversættelse.

### 6.3      Ækvivalens overfor kongruens

I forlængelsen af de førstnævnte forslag kunne man yderligere forestille sig, at sammenligne 2 sprogs oversættelser af en original af et tredje sprog. Vi ville dog ikke længere kunne rekonstruere oversættelsesstrategier eller få oplysninger om regelmæssigheder i oversættelse.

Hvad vi umiddelbart kan gøre er at prøve finde tal på graden af ækvivalens af to sprogs, kongruente kategorier. For eksempel kunne vi først søge et korpus for et bestemt BV (fx "ходить"), og notere antallet af samtlige forekomster (*a*). Derefter kunne vi tjekke samme antal (*b*) ved et tysk verbum (fx "gehen"), som vi anser som kongruente, hvorefter vi de gør søgningerne på begge sprog samtidig, så vi får antallet (*c*) af tilfælde, hvor det russiske BV blev oversat med det tyske verbum. På den måde får vi tal på, til hvilken grad de er ækvivalente. (*a*) og (*b*) er ekstensionen af hhv. "ходить" og "gehen", mens (*c*) er fællesmængden, hvor for de to deler samme betydning. Dette tal giver os empiriske oplysninger om, til hvilken grad de er ækvivalente. Så en søgningen kan selvfølgelig udvides på flere ord eller hele kategorier, hvor vi kunne således tjekke samtlige determinerede og/eller indeterminerede verbers ækvivalens med en variabel størrelse på tysk, fx en gruppe af verber eller en vilkårlig kategori.

## 7.    Konklusion / Sammenfatning

Med denne opgave har jeg for det første prøvet kvalitativt at undersøge, hvordan russiske BV oversættes fra og til tysk ved at fremstille en typologi af deres betydninger som ligger til grundlag for valget af den rigtige medlem i gruppen af BV, og har prøvet at forklare disse vha. tilsvarende eksempler fra parallelkorpora.

For det andet har jeg redegjort for, hvilke ækvivalensrelaterede spørgsmål opstår, når vi undersøger oversættelse af en given grammatisk kategori. Opgaven viser, at man som oversætter skal være bevidst over, at oversættelsen i mange tilfælde ikke kan gennemføres ved brugen af kongruente kategorier i målsproget. Ved fravær af kongruente kategorier er man naturligvis nødt til at bruge andre i oversættelsen. Men i mange tilfælde, hvor der findes en kongruent kategori, må

man altid være bevidst om, at samme realitet ofte udtrykkes på et andet sprog vha. andre kategorier, for to givne sprog altid til en mindre eller større grad har forskellige normer for, hvordan disse kategorier bruges for at udtrykke samme betydning. Man skal yderligere holde sig for øje, at litteraturoversættelse ofte anses som en form for kunst, og at oversætteren derfor har en enorm frihed i at interpretere originalen. Det gælder også for grammatiske spørgsmål. Litteraturoversættelse er i mindre grad er bunden til akkurat gengivelse af indholdet som fx ved teknisk oversættelse, eller form, hvor den har stor frihed for at tilpasse teksten til læsernes og målsprogets behov.

For det tredje er opgaven et forsøg på at tilknytte overvejelserne om et kategoris ækvivalens til korpuslingvistikken, med mine overvejelser om BV som eksempel.

Parallelkorpora er velegnet til hurtigt at finde frem til passende eksempler, når man er i gang med at redegøre for grammatiske eller leksikalske fænomener i sammenligning af sprog. Alligevel er det kun en af de mange muligheder vi kan finde ved korpora. Jeg har prøvet at give bud på, hvilken muligheder især parallelkorpora giver, for at undersøge to sprogs manifestationer af samme indhold. Jeg kunne vise flere steder hvordan konceptet bag parallelkorpora potentielt giver gode muligheder for at undersøge, hvor tæt en oversættelse holder sig til originalen med henblik til grammatiske og semantiske træk som dermed kunne give materiale for overvejelser af stilistiske forskelle og ligheder mellem originalen og oversættelsen. Derudover har jeg kort givet et eksempel hvordan man kunne få håndgribelige tal for det ellers uklare ækvivalensbegreb.

Ved siden af muligheder og fordele har korpuslingvistikken også sine nuværende og immanente begrænsninger og problemer. På overfladen kan vi allerede se, at af parallelkorpusernes størrelse er stadigvæk meget lille (se tabel 2), især når vi sammenligner den med monolingvale korpora. Derudover er de fleste er ikke offentlig tilgængelige. Yderligere er søgningsmulighederne i korpuserne ikke endnu brugervenlig og søgningsmulighederne er derfor ofte meget begrænset. NKR er en undtagelse ved dette, men til gengæld kan det ikke søges samtidig på begge sprog. Dette er dog kun nuværende problemer, størrelsen af paralleltekstmassiverne kan uden problemer udvides, og der findes de tekniske muligheder at gennemføre forbedringer vedrørende de praktiske søgningsmuligheder.

Hvis vi går dybere ind i parallelkorpusernes karakteristik, så vil vi se, at de ikke endnu er semantisk annoteret. Alligevel ville det kun muligt at annotere de enkelte ordforms eller -forbindelses semantik, og det er her hvor vi møder parallelkorpuslingvistikkens immanente begrænsninger. Alle parallelkorpora, som blev brugt i denne opgave er til mindre eller større grad

grammatikalsk annoteret, mens en semantisk annotation, som der findes i det monolingvale *NKR*, savnes helt.. Oversættelsesstudiernes centrale begreb *ækvivalens* bygger dog i høj grad på kontekstuel betydning, som *per se* ikke kan defineres ved annotation fordi den er en subjektiv størrelse. Det er ikke muligt at søge i et korpus efter to sprogs manifestationer af samme betydning, fordi det slet ikke er muligt at lave en søgning på en *betydning* – vi er altid bunden til sprogenes annoterede *former*. Det man kunne ønske sig er at BV annoteres i parallelkorpuserne efter deres betydning i enhver sammenhæng, men så ville man møde en række af vanskelige spørgsmål: hvilke kategorier skal lægges til grundlag, funktionel-semantiske felter, som man på forhånd ikke kan klart afgrænse fra hinanden? Og hvad gør man, når man finder et BV som ikke passer i de fastsatte kategorier? Det er ikke muligt, fordi der ikke findes en teori om BV brug som forklarer entydig alle brug af BV.

På grund af den begrænset omfang af parallelkorpusernes materiale og mangel på annotation på semantisk plan er det på nuværende tidspunkt muligt, men meget tidskrævende at give en dyberegående sammenligning af et enkelt værks forskelle med dens oversættelse på en højere plan end morfologi eller syntaks. Søgeresultaterne fra parallelkorpora kræver i meget højere grad efterbehandling end fra monolingvale korpora. Parallelkorpora er på nuværende tidspunkt generelt kun parallelle (*aligned*) på sætningsniveau, dvs. at, selvom man kan søge efter enkelte ord, ordforbindelser eller endnu mere komplekse mønstre i et sprogs tekst, medfører søgningsresultatet altid kun hele sætninger fra det andet sprogs tekst. Vi får således ikke at vide hvordan fx lige dette ord som vi søgte, oversættes, men skal manuelt finde ækvivalenten i dens kontekst i oversættelsen.

På trods af disse ulemper har parallelkorpora en stor og pt. uudnyttet potentiale som fx kan være til stor nytte for automatiseret oversættelse (machine translation, MT) eller EDB-understøttet oversættelse (computer-aided translation, CAT) med sine oversættelseshukommelser (translation memory, TM).

TM er databaser som bruges af professionelle oversættere for at gemme allerede lavede oversættelser. Disse kan automatisk kaldes igen i oversættelsesprocessen, når samme eller lignende frase kommer igen. Denne TM kan udveksles med andre eller sammenkobles til endnu større TM. På en måde kan disse databaser også anses for parallelkorpora, som bare ikke er grammatisk annoteret. I den sidste tid er der en tendens for at bruge disse TM offentligt: Flere nye udbydere stiller søgbare TM på internettet, og det er muligt at tilføje sine egne TM<sup>34</sup>. Også *Google Translate* bruger delvis disse teknologier. Mens oversættere har mulighed til at bruge *Googles Translation Kit* som

---

34 Eksempler er *MyMemory* <http://mymemory.translated.net> eller *Glosbe* <http://glosbe.com>

CAT, gemmer Google oversættelserne i sin MT for at bruge den igen på sin offentlige oversættelsesservice.

Det kunne yderligere være interessant at undersøge undertekster i billedmedieoversættelse, hvor der allerede foreligger store databaser af oversættelser som paralleltekster (Gottlieb 2011).

Der hvor der ofte er tale om en stor kløft mellem den teoretiske oversættelsesvidenskab og den praktiske, erhvervlige oversættelse, kunne korpuslingvistik i samspil med TM give nye muligheder for at være til gavn for begge sider. Statistiske resultater fra videnskaben er i MT/CAT lige så relevante for kommercielle udbydere, som den massive mængde af paralleltekster fra MT er for videnskabsfolk. Det som mangler på korpuslingvistikens side er fx fælles formatering i annotation, eller brugbare datagrænseflader for at kunne gøre automatiske forespørgsler.

I denne opgave kunne vi se hvor afgørende konteksten er for en nøjagtig oversættelse af de enkelte sproglige tegn og deres betydninger. Her kan vi også se de problemer som opstår ved MT. I mange tilfælde er det ikke muligt at bestemme den rigtige form, uden at vi refererer til konteksten. Så lang vi ikke har de tekniske muligheder for automatisk at referere til en hele teksts betydning, vil det heller ikke være muligt at automatisk producere oversættelser.

Alligevel forholder det sig sådan at jo større og jo kvalitativ bedre parallelkorpuserne bliver i fremtiden, desto bedre muligheder får vi at gennem statistiske algorithmer nærme os bedre automatiske resultater og oversættelser, som kunne bruges som automatiske forslag i oversættelsesprocessen. Dette er en teknik som er allerede implementeret i CAT/TM.

Konkret har opgaven både redegjort om oversættelsesproblemer af BV i sprogparret tysk-russisk og givet en beskrivelse af de parallelkorpora på nettet, som er relevante for netop dette sprogpar.

Derudover har jeg prøvet at vise muligheder og perspektiver, som parallelkorpora giver for oversættelsesvidenskab. Parallelkorpuslingvistik står først i begyndelsen og mange tekniske men også teoretiske muligheder er langt fra at være udtømmet, mens den giver store muligheder for både tekniske, videnskabelige og erhvervsmæssige fremskridt vedrørende oversættelse.

## Bilag

Tabel 2: Bevægelsesverbernes forekomster (lemmata) i de brugte korpora

	Tysk→russisk		Russisk→tysk		Oversættelse		
	NKR	Parasol		RuN		Parasol	Park
Løbende ord (russisk)	3 313 857	ukendt	ukendt	39739	91591	ukendt	387 454
Antal tekster	25	4	6	2	3	6	4
бежать	215	43	94	7	17	110	74
бегать	50	11	34	7	5	15	29
везти	57	3	12	2	1	7	27
возить	5	5	15	2	1	3	12
вести	413	57	75	9	23	152	159
водить	36	3	15	-	3	19	18
гнать	33	5	22	3	1	17	20
гонять	8	1	9	2	-	5	11
ехать	159	25	59	6	6	41	104
ездить	39	15	25	1	4	13	15
идти	1165	222	467	30	79	486	447
ходить	228	67	102	13	15	113	180
катить	11	1	5	-	1	6	1
катать	6	2	6	-	-	2	3
лезть	44	11	18	5	1	11	39
лазить	3	1	1	-	-	2	4
лететь	75	7	80	2	3	40	24
летать	27	4	11	-	7	54	3
нести	151	20	63	1	11	74	70
носить	163	32	30	6	8	59	69
плыть	60	6	20	2	1	26	18
плавать	65	3	9	2	5	14	5
ползти	10	4	23	2	-	9	4
ползать	23	2	4	-	5	5	3
тащить	35	4	30	2	3	17	18
таскать	27	14	7	-	-	6	8

## Litteraturhenvisninger og kilder

- Amos, Flora Ross. 1920. *Early Theories of Translation*. New York: Columbia University Press.
- Bondarko, A. V. 1971. *Grammatičeskaja kategorija i kontekst*. Leningrad.
- . 1991. *Functional Grammar; a Field Approach*. Amsterdam: John Benjamins.
- Christensen, Annie. 1996. *Russisk grammatik*. 2. udg. København: Akademisk Forlag.
- Durst-Andersen, Per. 1997. De russiske bevægelsesverbs leksikalske og grammatiske struktur. *Svantevit XIX*, nr. 1: 25–48.
- Eckert, Rainer og Kurt Günther. 1992. *Die Phraseologie der russischen Sprache*. 1. udg. Leipzig: Langenscheidt, Verl. Enzyklopädie.
- Eichinger, Ludwig M. 1989. *Raum und Zeit im Verbwortschatz des Deutschen. Eine valenzgrammatische Studie*. Linguistische Arbeiten. Tübingen: Niemeyer.
- Evert, Stefan. 2012. The IMS Open Corpus Workbench (CWB) - CQP Query Language Tutorial. [http://cwb.sourceforge.net/files/CQP\\_Tutorial.pdf](http://cwb.sourceforge.net/files/CQP_Tutorial.pdf).
- Ferm, Ljudmila. 1990. *Vyraženie napravlenija pri pristavočnych glagolach peremeščenija v sovremennom ruskom jazyke*. Studia Slavica Upsaliensia 27. Uppsala.
- Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze (ÚČNK). udateret. InterCorp. Korpus. *Český národní korpus*. <http://www.korpus.cz/intercorp/>, (hentet d. 7. maj 2012).
- Foote, I. P. 1967. Verbs of Motion. I. *Studies in the Modern Russian Language 1*. Cambridge: Univ. Press.
- Forsyth, James. 1970. Verbs of Motion. I *A Grammar of Aspect*, 319–346. Cambridge: Univ. Press.
- Gabka, Kurt og Herbert Mulisch, red. 1975. *Die russische Sprache der Gegenwart, Bd. 2: Morphologie*. Leipzig: Enzyklopädie.
- Gottlieb, Henrik. 2011. Subtitles – Readable dialogue. I *Research in Accessibility in Audiovisual Translation*, udg. Géry d' Ydewalle og Elisa Perego. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Grønn, Atle. udateret. RuN-Euro Corpus. Korpus. <http://www.nevmenandr.net/run/>, (hentet d. 8. april 2012).
- Günther, Kurt. 1990. Äquivalenzbeziehungen in der Phraseologie. *Zeitschrift für Slawistik* 35, nr. 4.
- Hoepelman, Jakob. 1981. *Verb Classification and the Russian Verbal Aspect: a Formal Analysis*. Tübinger Beiträge zur Linguistik 173. Tübingen: Narr.
- Institut russkogo jazyka im. V. V. Vinogradova RAN. udateret. Nacional'nyj korpus russkogo jazyka. Korpus. <http://ruscorpora.ru/search-para-de.html>, (hentet d. 8. april 2012).
- Isačenko, A. V. 1960. *Grammatičeskij stroj russkogo jazyka v sopostavlenii s slovackim*. Bratislava: Izdatel'stvo Slovackoj akademii nauk.
- . 1975. *Die russische Sprache der Gegenwart*. 3. udg. München: Hueber.
- Jakobson, Roman. 1959. On Linguistic Aspects of Translation. I *On Translation*, udg. Achilles Fang og Reuben A. Brower. Cambridge.
- Karcevski, Serge. 1927. *Système du verbe russe, essai de linguistique synchronique*. Prague.
- Mahota, William J. 1996. *Russian Motion Verbs for Intermediate Students*. New Haven: Yale University Press.
- McEnery, Tony, Richard Xiao og Yukio Tono. 2008. *Corpus-Based Language Studies*. London: Routledge.
- Mulisch, Herbert. 1993. *Handbuch der russischen Gegenwartssprache*. Leipzig: Enzyklopädie.
- Munday, Jeremy. 2008. *Introducing Translation Studies, Theories and Applications*. London: Routledge.
- Nielsen, Joel Nordborg. 2011. *Russisk Grammatik*. København: Københavns Universitet, Institut for Tværkulturelle og Regionale studier, Østeuropæisk Afdeling.

[http://hprints.org/docs/00/60/09/01/PDF/russisk\\_grammatik.pdf](http://hprints.org/docs/00/60/09/01/PDF/russisk_grammatik.pdf).

Nørgård-Sørensen, Jens, Lars Heltoft og Lene Schøsler. 2011. *Connecting grammaticalisation*. Philadelphia: John Benjamins PubCo.

<http://www.dawsonera.com/depp/reader/protected/external/AbstractView/S9789027284136>.

Orthen, Norbert og Martin Gerling. 1979. Fortbewegungsverben. I *Deutsche Zustands- und Bewegungsverbene*, 101–139. Studien zur deutschen Grammatik. Tübingen: Narr.

Růžička, Rudolf. 1974. Einführung in die Flexion und Aspektbildung des russischen Verbs. I *Die russischen Verben, Grundformen, Aspekte, Rektion, Betonung, deutsche Bedeutung*, udg. Edmund Daum og Werner Schenk. 9. udg. Leipzig.

Saussure, Ferdinand de. 1916. *Cours de linguistique générale*. Paris.

Schlegel, Hans. 2005. *Bildung, Bedeutung und Gebrauch des russischen Verbalaspekts*. München: Sagner.

Švedova, N. Ju. 1980. *Russkaja grammatika*. Moskva: Nauka. <http://www.rusgram.narod.ru/>.

Tischer, Valentina. 1994. *Russische Verben zur Kennzeichnung von Bewegungen und ihr Gebrauch in medizinischen und gesellschaftlichen Texten*. Hamburg: Kovač.

Venuti, Lawrence. 1995. *The Translator's Invisibility, a History of Translation*. London: New York. <http://site.ebrary.com.ep.fjernadgang.kb.dk/lib/royallibrary/docDetail.action?docID=10097452>.

Waldenfels, Ruprecht von og Roland Meyer. udateret. ParaSol - A Parallel Corpus of Slavic and Other Older Languages. Korpus. *ParaSol*. <http://parasol.unibe.ch/>, (hentet d. 8. april 2012).

## Forkortelser

BV	bevægelsesverbum/-er
CAT	computer-aided (-assisted) translation
CQP	Corpus Query Processor language
mask	maskulinum
MT	machine translation
NKR	Nacional'nyj korpus russkogo jazyka
ParaSol	A Parallel Corpus of Slavic and Other Languages
præt	præteritum
RuN	Russian meets Norwegian (korpusprojekt)
TM	translation memory / oversættelseshukommelse